

Yeni Yüzyılda Yetkin Mühendislikten Yetkin Müteahhitliğe

Celal Kolođlu

Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası
İNTEs Yönetim Kurulu Başkanı

Müteahhitliği basit bir ticari faaliyet olarak değerlendirme yaklaşımı sorunların çözümündeki ana engellerden biridir. Deprem riski yüksek bölgelerde, yapım işlerini üstlenecek müteahhitlerde daha yüksek yeterlilik kriterleri aranmalı (örneğin bu bölgelerde sadece A grubu müteahhitler iş yapabilmeli), bu kriterleri sağlayamayanlara yapım izni verilmemelidir.

Giriş

6 Şubat 2023 ölkemizin deprem afetiyle yüzleştii yeni bir milat oldu. Deprem, yeniden hatırlandı. Yapı stokumuz için risk unsurlarının başında deprem gelmekle birlikte, küresel iklim değişikliği ile birlikte beklenmeyen doğa olaylarının (sel, yangın, hortum vb.) sıklığı ve atipikleştii, önümüzdeki dönemde bunların giderek artmasının beklendiği dikkate alınarak, yapılaşmada yer seçiminden yapı üretimine, malzeme kullanımı ve işçiliğe, tüm aşamalarda bu riskleri de giderecek bütüncül ve yenilikçi bir yaklaşım geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

1964 yılında kurulan Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTEs) 60 yıldır inşaat sektöründe nitelikli üretimi her yönüyle geliştirmek amacıyla faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. İNTEs üyesi inşaat firmaları, yurtiçinde ve dışımda, ağırlıklı olarak altyapı yatırımlarını gerçekleştiren orta ve büyük ölçekli firmalardan oluşmakta, üyeleri arasında yap-satçı diye tabir edilen müteahhitler bulunmamaktadır.

İNTEs, uzun yıllardır yapı üretiminde kalitenin önemini her fırsatta vurgulamış ve buna yönelik çalışmalar yap-

mıştır. Sendikamız, sektörde nitelikli üretime ve nitelikli paydaşların varlığına büyük önem vermekte, uzun yıllardır sektör içinde ve kamu kuruluşları ile yürüttüğü çalışmalarda daha nitelikli ve çağdaş bir inşaat üretim süreci için görüşlerini paylaşmakta ve bu amaca yönelik öncü çalışmalar yapmaktadır.

Neler Yapılabilir?

1. Yapı Müteahhitliğinde Yeterlilik Kriterlerinin Geliştirilmesi

Ölkemizde, yapı stokunun yaklaşık %95'i özel sektöre inşaat yapan yapı müteahhitlerince inşa edilmektedir.

Müteahhit sayısı konusunda kamuoyuna açıklanmış sağlıklı bir veri bulunmamaktadır. 2019 yılına kadar müteahhitlik yapabilmek için ticaret odasına kaydolmak dışında herhangi bir nitelik aranmamıştır. 450.000'den fazla olduğu ifade edilen müteahhit sayısı, 2 Aralık 2019 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Yapı Müteahhitlerinin Sınıflandırılması ve Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik ile kısmen de olsa azalmış, 120.000 seviyesine inmiştir. Yönetmelikle 15 sınıfta gruplandırılan müteah-

Edirne Toplu Konut Uygulaması

hitlerin, yeterlilikleri için aranacak mesleki ve ekonomik yeterlilik kriterleri ile üstlenebilecekleri işlerin sınırları belirlenmiştir.

Bu yeni yapılanma içinde de geçici ve düşük niteliklerin arandığı G ve H gruplarında yetki alan sayısı, toplam sayının büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Üst grup kabul edilen A ve B grubunda yetkili müteahhitlerin oranı ise çok düşüktür.

Geçmişte olduğu gibi bugün de ülkemizde, müteahhit olmak berber dükkânı açmaktan kolaydır. Berberler için istenen kalfalık belgesi dahi, yapıyı üretecek müteahhit-ten istenmemektedir. Onlarca, yüzlerce insanın canını ve malını riske atan bir işin ifası için, bunun gereği ve hakkı olan yeterliliklerin istenmiyor olması ülkemizin kadim sorunlarından biri olmaya devam etmektedir:

- Müteahhitliği basit bir ticari faaliyet olarak değerlendirme yaklaşımı sorunların çözümündeki ana engellerden biridir.
- Yönetmelikle düzenlenen tüm gruplarda müteahhitlik yapabilme kriterlerinin (makine parkı, mühendislik kapasitesi, finansal yapı ve mesleki yeterlilik belgeli işgücü vb.) yükseltilmesi gerekmektedir.
- Deprem riski yüksek bölgelerde, yapım işlerini üstlenecek müteahhitlerde daha yüksek yeterlilik kriterleri aranmalı (örneğin bu bölgelerde sadece A grubu müteahhitler iş yapabilmeli), bu kriterleri sağlayamayanlara yapım izni verilmemelidir.
- Yapı müteahhitleri için getirilecek nitelik sınıflaması sonrasında, yapı sahibinin müteahhit seçiminde kullanabilmesi için sözleşme imzalayacağı müteahhitle ilgili sınıflama verilerine ve dayanaklarına elektronik ortamda erişimi sağlanmalıdır.

Mesa Nurol Yeşilkaya

"Yetkin/profesyonel/uzman mühendislik/mimarlık nitelikli bir fakülte eğitiminin üzerine eklenen saha tecrübesi, ilave meslek içi uzmanlık eğitimi ve yapılacak sınavlardaki başarı ile edinilebilecek bir yetkinlik olmalıdır."

2. Yetkin/Profesyonel/Uzman Mühendislik/Mimarlık

Yetkin/profesyonel/uzman mühendislik/mimarlık kavramı, inşaat sektörünü ve mühendislik/mimarlık uygulamamızda kaliteyi doğrudan etkileyen bir alandır. Uzun yıllardır gündeme gelmekte ancak bir düzenleme yapılamamaktadır.

Dünya örneklerinde 'Yetkin-Sertifikalı-Profesyonel-Uzman Mühendislik' gibi değişik adlarla uzun yıllardır uygulamalar devam etmektedir.

Öneriyi tıptaki uzmanlık eğitimlerine benzetmek mümkündür.

Ülkemizde zorluk, nitelik ve büyüklüğüne bakılmaksızın tüm inşaatların nitelikleri sorgulanmadan, sadece mühendis/mimar unvanı taşıyanlarca projelendirilebilir, kontrol edilebilir ve yapılabilir olması büyük sorunlar yaratmaktadır.

Yapı kalitemizin sürekli tartışılıyor olması mühendislik/mimarlık mesleğinin de itibarını zedelemektedir.

Ülkemizde mühendislik/ mimarlık eğitimi veren pek çok üniversite bulunmaktadır. Verilen eğitimlerin nitelik olarak farklılıklarının yanı sıra deprem ve benzeri afetlere karşı da meslek mensuplarının gerekli eğitim altyapısına sahip oldukları söylenememektedir:

Narcity

- Mühendislik öğrencisi olabilme kriterlerinin yükseltilmesinden başlayarak, eğitimlerin kalitesinin artırılması zorunlu görülmektedir.
- Yetkin/profesyonel/uzman mühendislik/mimarlık nitelikli bir fakülte eğitiminin üzerine eklenen saha tecrübesi, ilave meslek içi uzmanlık eğitimi ve yapılacak sınavlardaki başarı ile edinilebilecek bir yetkinlik olmalıdır.
- Bu yetkinlik belli periyotlar ile denetlenmelidir. İlave/yenileme eğitimleri uygulanmalıdır.
- Unvanın kullanımında mesleki yeterlilik kadar etik ilkelere de uyum dikkate alınmalıdır.
- Yapı üretiminde bu unvana sahip mühendis ve mimarların rolü güçlendirilmelidir. Yapı üretiminin kritik aşamalarında sadece bu unvana sahip meslek mensupları yetki ve sorumluluk alabilmelidir.

3. Mesleki Yeterlilik Belgesi İşgücü ve Teşviki

İnşaat sektörü, yüksek işgücü kapasitesine sahip sektörlerin başında gelmektedir. İnşaat sektörünün temel sorun alanlarından birini nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması oluşturmaktadır.

Mesleki yeterlilik belgesi zorunluluğu, '5544 Sayılı Mesleki Yeterlilik Kurumu İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun'a 2015 yılında eklenen Ek Madde 1 ile getirilmiştir. İnşaat sektöründe halen 46 meslekte mesleki yeterlilik belgesi alma zorunluluğu bulunmaktadır.

İNTES, inşaat sektöründe ulusal meslek standartları ve yeterlilikler hazırlamada yetki almış ilk kurumdur. İNTES, MYK ile 09.7.2008 tarihinde imzalamış olduğu protokolle inşaat sektöründe 54 meslek standardını, 27 mesleğin ulusal yeterliliğini hazırlamıştır.

Sendikamız, iktisadi işletmesi olan Türkiye Mesleki Yeterlilik Merkezi aracılığı ile 19 meslekte yaptığı sınav-

Nurol Life - İstanbul

"Yaşam boyu eğitim"; mesleki özellikleri nedeniyle çok sayıda insanın can ve mal varlığını etkileyebilen mühendislik ve inşaat sektörü çalışanları açısından özel önem taşımaktadır. Teknik bilginin çok hızlı eskimesi ve eski bilgilerin sürekli yenilenme gerekliliği, eğitimin de sürekli ve kaliteli olmasını zorunlu kılmaktadır."

larda başarılı olan 41.270 kişiye mesleki yeterlilik belgesi vermiştir.

'Yaşam boyu eğitim'; mesleki özellikleri nedeniyle çok sayıda insanın can ve mal varlığını etkileyebilen mühendislik ve inşaat sektörü çalışanları açısından özel önem taşımaktadır. Teknik bilginin çok hızlı eskimesi ve eski bilgilerin sürekli yenilenme gerekliliği, eğitimin de sürekli ve kaliteli olmasını zorunlu kılmaktadır:

- Özellikle işçi ile mühendis arasında yer alan teknik işgücünün yeterli yetkinlikte ve sayıda olmasının sağlanması, niteliklerinin geliştirilmesi için meslek liseleri ve yüksekokullardaki eğitim programlarının sayısı ve kalitesi artırılmalıdır. Bu konuda özel sektörle iş birliği yapılmalıdır.
- Sektörde görev alacak işgücünün mesleki eğitimi güçlendirilmelidir.
- Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından verilmiş Mesleki Yeterlilik Belgesi sahibi işgücüne ve istihdam eden firmalara yönelik teşvikler geliştirilmelidir.

Çanakkale

- İstihdam edilen Mesleki Yeterlilik Belgesi sahibi işçi sayısı, firmanın teknik yeterliliğinin unsurlarından biri kabul edilmelidir.
- Deprem riski yüksek bölgelerde yapı inşasında sadece belgeli işçilerin çalışmasına izin verilmelidir.

4. Yapı Denetim Sisteminin Etkinleştirilmesi

Yapıda Denetim-Sorumluluk-Sigorta kavramı 1980'li yılların ilk yarısında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, TÜBİTAK ve İNTES'in ortak çalışmaları ve yurtdışındaki incelemeleri neticesinde gündeme gelmiştir. Bu başlangıç noktasını, konuyla ilgili ülkemizde ilk yayın olan ve İNTES tarafından yayımlanan 'Yapıda Denetim Sorumluluk ve Sigorta' isimli kitap izlemiştir.

Kitabın ardından yapılan sempozyum ve paneller konu bürokrasi, yerel yönetim ve sigorta temsilcilerine aktarılmış, 1993 yılında İNTES tarafından hazırlanan yasa taslağı Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na sunulmuştur.

Yapıda Denetim-Sorumluluk-Sigorta; yapılacak inşaatların proje aşamasından başlayarak, tamamen bitirilmesine kadar geçecek sürede bağımsız ve münhasıran bu işle uğraşan denetim örgütlerince en iyi şekilde denetlenmesi ve inşaatın bitiminden sonra da yapı kalitesinin kullanıcılar için sigortalanmasından oluşan bir sistem önerisidir:

- Ülkemize özgü şekilde geliştirilen yapı denetimi sistemi beklenen performansı gösterememiş, sistemin sorumlulukları etkinleştirecek olan sigorta ayağı hep eksik kalmış, niteliği geliştirecek tedbirler yeterince alınamamıştır.
- Faaliyet gösteren firmaların ölçeklerinin görece küçük olması, finansal ve teknik yetersizlikleri denetimin kalitesini de olumsuz etkilemektedir.
- Yapı denetim firmalarının sayısının artırılması yerine, daha az sayıda ama daha nitelikli firmalarla daha fazla sayıda yetkin mühendis/mimarla denetim süreçleri yürütülmelidir.

CK Enerji

"Ülkemize özgü şekilde geliştirilen yapı denetimi sistemi beklenen performansı gösterememiş, sistemin sorumlulukları etkinleştirecek olan sigorta ayağı hep eksik kalmış, niteliği geliştirecek tedbirler yeterince alınamamıştır."

- Denetim elemanlarının meslek içi eğitim ve belgelendirme çalışmalarına önem verilmelidir.
- Denetim uygulamalarında yeni modellerin uygulanması da değerlendirilmelidir. Denetim faaliyetinin kayda alınması, fahri yapı müfettişlerine görev verilmesi gibi farklı seçenekler geliştirilebilecektir.
- Yerel yönetimlerin, yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgesi veren teknik personelinin yeterliliğinin artırılması gerekmektedir.
- Yapı denetimi ile sigorta sistemi entegre edilmelidir.
- Belirlenecek büyüklükleri aşan ve farklı nitelikler taşıyan yapılar için özel denetim yöntemleri geliştirilmeli, görev alacak teknik personelde daha yüksek nitelikler aranmalıdır.
- Denetim sonucu tespit edilen uygunsuzluklar ve kötü niyetli uygulamalar için yaptırımlar artırılmalıdır.

5. Yapı Üretiminde Sorumlulukların Etkinleştirilmesi ve Mesleki Sorumluluk Sigorta Zorunluluğu

Yapı üretimine yönelik mevzuatımız çok taraflı sorumlular üretmekte, gerçek sorumluya ulaşmak çoğu zaman mümkün olamamaktadır.

Yapı üretiminde her aşamada görev alanların sorumluluklarının netleştirilmesi gerekmektedir.

Bu kadar çok sorumlu arasında hukuk ve ceza yargılamasında gerçek sorumluyu bulabilmek çoğu zaman mümkün olamamaktadır:

- Sorumluluk sahiplerinin sorumluluğu üstlendiği, hukuken ve cezai olarak yaptığı hataların bedelini ödediği bir sistem etkin hale getirilmelidir.
- Sorumluluk sistemine bugüne kadar etkin şekilde ilave edilemeyen sigorta sisteminin yapı üretiminde görev alanları kapsayacak şekilde eklenmesinin zorunlu olduğu değerlendirilmektedir.
- Önümüzdeki dönemde kasko uygulamalarındaki gibi, zarar verenin sigorta açısından da mali sorumluluğunun artmasını sağlayacak bir sistemin kurulması son derece önemlidir.

6. Standartlara Uygun Malzeme Kullanımı

Güvenli yapı üretiminin en önemli parçalarından biri standartlara uygun yapı malzemesi kullanımınıdır.

Yapının taşıyıcı sisteminde kullanılan hazır beton, demir üretiminde istenilen kalitenin sağlanmasında önemli sorunlar bulunmaktadır.

İşini düzgün yapan firmaların dışında hazır betonda, agregada çimento miktarına dikkat edilmemektedir.

Aynı şekilde kurumsal firmalar dışında kalitesiz hurdadan üretilen demirin denetiminde ve bunun yapı üretiminde kullanılmasının denetiminde eksiklikler vardır.

Yapı üretiminin her aşamasında olduğu gibi, işini gereği gibi, kurallara uygun yapanlarla yapmayanlar arasında neredeyse hiçbir fark olmaması haksız rekabete de neden olmaktadır:

- Yapı malzemeleri açısından merdiven altı yahut belirlenmiş standartlara uygun olmayan malzemelerin üretimi ve bunun yapıda kullanımı engellenmelidir.
- Standartlara uygun malzemelerin yine standartlara uygun şekilde uygulanması ve uygulama hatalarının önlenmesi gerekmektedir.
- Standartlara uygun olmayan malzeme üreticilerine ve bunları kullananlara yaptırımlar artırılmalı ve etkin şekilde denetlenmelidir.
- Yapı malzemeleri üretiminde çeşitlilik her geçen gün artmaktadır. Bunların yapı üretiminde doğru kullanımı için ilgili taraflara yönelik bilgilendirmeler artırılmalıdır.
- Yeni, sürdürülebilir, çevreci ve geri dönüşümlü yapı malzemelerinin üretimi ve kullanımı teşvik edilmelidir.

"Önümüzdeki dönemde kasko uygulamalarındaki gibi, zarar verenin sigorta açısından da mali sorumluluğunun artmasını sağlayacak bir sistemin kurulması son derece önemlidir."

7. Bina Kimlik Sertifikası Sisteminin Geliştirilmesi ve Teşviki

'4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun'un 1'inci maddesine 10.6.2022 tarih ve 7410 sayılı kanunla aşağıdaki düzenleme eklenmiştir:

"Bina kimlik sertifikası: Bu kanun kapsamında denetlenerek tamamlanan yapıların teknik ve genel bilgilerine, bakanlıkça farklı modüllerde yapılan yetkilendirmelerle hem yapı sahibi ve ilgili vatandaşlarca hem de kamu görevlileri tarafından ulaştırılması amacıyla yapıya asılan sertifikayı" ifade eder.

Bu düzenleme uyarınca, kanuna göre yapı denetim hizmeti görülerek tamamlanan yapılara 'Bina Kimlik Sertifikası' asılması uygulamasına geçilmiştir. Bu kanun kapsamında denetlenerek bina kimlik sertifikası alan yapılar, sertifikanın asılmasını müteakip beşer yıllık periyotlarla yapı denetim kuruluşlarınca denetlenecektir.

Sendikamızın uzun yıllardır önerdiği bu sistemin hayata geçmiş olması son derece olumlu değerlendirilmektedir.

Sistemin kullanıcılar açısından takip ve talep edilmesi ni destekleyecek mekanizmalarla desteklenmesi, güvenli yapılaşma ve kullanma kültürünün gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır:

- Bina kimlik sertifikası tapu kayıtları ile entegre edilmeli, elektronik ortamda da kullanıcıların, binayı kullanan hak sahiplerinin erişimi mümkün olmalıdır.
- Sertifika sahibi binalara tapu, vergi ve her türlü resim ve harç uygulamalarında indirim/teşvik sağlanmalıdır.
- Elektrik, su, doğalgaz gibi abonelik işlemlerinde de özel indirimler uygulanmalıdır.
- Bina Kimlik Sistemi ile entegre edilerek yapı sağlamlık testi yaptıran ve/veya yapı güçlendirmesi yapılan binaların maliklerine vergi indirimleri sağlanmalıdır. (Düşük oranlı tapu harçları, emlak vergisi, kiralama durumunda gelir vergisi oranının düşürülmesi, avantajlı oranlarla kredi kullandırılması vb.)